

طراحی الگوی راهبردی مدیریت بحران امنیتی مبتنی بر منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله العالی) (مورد مطالعاتی فتنه ۱۳۸۸)

رسول یوسفی رامندی *

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۸/۰۹/۱۳

تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۹۸/۱۰/۲۵

چکیده

نظام جمهوری اسلامی ایران در طول ۴۰ سال گذشته آزمونها، چالشها و بحرانهایی را پشت سر نهاده که نقش تاریخ‌ساز «ولی‌فقیه» در مهار و تدبیر آنها بی‌بدیل و غیر قابل انکار است، رخدادهایی که نمونه‌های مشابه آن در دیگر کشورها سبب فروپاشی رژیم سیاسی یا اضمحلال ایدئولوژیک آنان گشته است. اما فرجام حوادث در ایران به‌گونه‌ای دیگر رقم خورد، چنانکه حتی در موارد بسیاری حیرت جهانیان را برانگیخته است. اتفاقات سال ۱۳۸۸ برخلاف همه پیش‌بینی‌های تحلیلگران و ناظران غربی، بر اقتدار نظام جمهوری اسلامی ایران افزود و در همین میان بود که دوباره چشمها به «نقش رهبری در مدیریت بحران» دوخته شد. در این مقاله به موضوع مدیریت مقام معظم رهبری در حوادث سال ۱۳۸۸ پرداخته شده و هدف آن ارائه الگوی راهبردی برای مدیریت ناآرامیهای اجتماعی بوده است که با ذکر برخی مؤلفه‌ها و رویکردها از بحران و مدیریت بحران در مباحث نظری به بررسی سخنان و منویات ایشان در سال انتخابات با روش تحلیل مضمونی پرداخته شد. نتیجه گویای این است که مدیریت مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۸ با تکیه بر عقلانیت، عدالت، ارزشگرایی، کارآمدی و استکبارستیزی در سه بازه قبل، هنگام و پس از انتخابات به‌گونه صحیحی این ناآرامی را مدیریت کرد که می‌توانست بحران امنیتی در کشور ایجاد کند.

کلیدواژه‌ها: الگوی راهبردی، بحران امنیتی، مدیریت بحران امنیتی، فتنه ۱۳۸۸، منظومه فکری

مقدمه

انقلاب اسلامی به دلیل ماهیت دینی و هویت عدالت‌طلبی، استقلال، حمایت از مظلومان و استکبارستیزی و نفی هرگونه سلطه‌طلبی و سلطه‌پذیری برآمده از آن، همواره مورد کینه دشمنان داخلی و خارجی بوده است. نگاهی گذرا به فهرست اقدامات استکبار جهانی و ایادی داخلی آن در مقابله با انقلاب اسلامی بخوبی عمق کینه و دشمنی آنان را با انقلاب اسلامی آشکار می‌سازد. ایجاد جنگ تحمیلی، حمایت از سازمان منافقین در عملیات تروریستی و برهم زدن امنیت کشور، راه انداختن اختلافات قومی و قبیله‌ای، به‌کارگیری تحریمها و فشارهای بین‌المللی و تبلیغات گسترده رسانه‌ای علیه انقلاب اسلامی و... تنها بخشی از این فهرست ننگین است و هرچه انقلاب اسلامی به پیش رفته برحجم این دشمنی‌ها و کینه‌توزیها افزوده شده است.

حوادث بعد از انتخابات دهم ریاست جمهوری را باید یکی از پیچیده‌ترین وضعیت چهار دهه گذشته انقلاب اسلامی دانست که به دلیل آن، خیلی از ظرفیتها و واقعیت‌های جمهوری اسلامی محک خورد. در چنین بستری، ظرفیت، کارآمدی و قدرت اندیشه ولایت در رویارویی با چالشهای پیچیده و چند وجهی، نمود عینی به‌خود گرفت و منطق، درایت و دوراندیشی خاص رهبری را به‌نمایش گذارد. رهبر معظم انقلاب اسلامی قبل از فعالیتهای انتخاباتی با تیزبینی و دوراندیشی، رهنمودهای جالبی را برای هدایت ملت ایراد کرد. ایشان در سخنان خود نکات کلیدی و بنیادی را مطرح کرد که عمل و توجه به آن راهگشای مردم، جریانها و گروه‌های سیاسی در مدیریت بحران سال ۸۸ بود. در این بین، نوع مدیریت رهبر معظم انقلاب با مسئله انتخابات و بحران بعد از آن، بیش از دیگر متغیرها و مؤلفه‌ها، ارزش بررسی و واکاوی دارد؛ از این روی تبیین رویکرد و الگوی مدیریت ایشان در سال ۱۳۸۸ می‌تواند در قالب الگوی مدیریت بحران، رهگشای مسئولان در مدیریت بحرانهای آینده باشد؛ لذا گزاره‌های این پژوهش از این قرار است:

سؤال اصلی

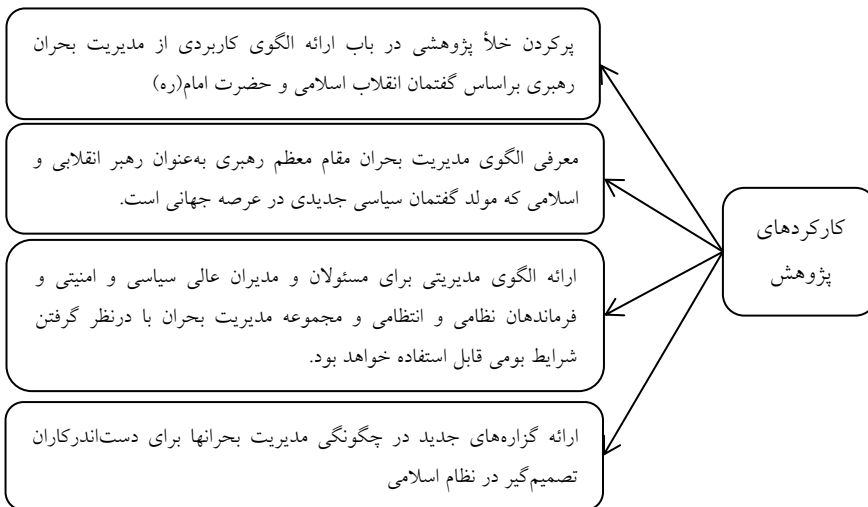
- الگوی راهبردی^۱ مدیریت بحران امنیتی^۲ مبتنی بر منظومه فکری^۳ مقام معظم رهبری شامل چه مؤلفه‌هایی است؟

سؤالهای فرعی

- مقام معظم رهبری به‌منظور جلوگیری از بحران قبل از انتخابات ۸۸ بر چه محورهایی تأکید کردند؟

- مقام معظم رهبری به‌منظور مدیریت فتنه ۸۸ هنگام اغتشاشات بر چه مؤلفه‌هایی تأکید کردند؟

- مقام معظم رهبری برای مدیریت فتنه پس از اغتشاشات ۸۸ چگونه رفتار کردند؟
با توجه به جدید بودن موضوع و اهمیت آن برای نظام اسلامی، این کاربردها را می‌توان برای پژوهش ذکر کرد.

شکل ۱. کارکردهای پژوهش

1. Strategic pattern
2. Security crisis management
3. Intellectual system
4. Sedition 2009

از آنجا که این پژوهش، اکتشافی است، فرضیه‌ای ندارد که بتوان از روشهای معمول تحلیل آماری آن را مورد ارزیابی قرار داد؛ از این روی برای بررسی سؤالات پژوهش از طریق واکاوی سخنان و منویات مقام معظم رهبری با گروه‌های مختلف مردم در سال انتخابات اقدام، و نتایج آن بنا به موضوع مورد بحث دسته‌بندی می‌شود.

تعاریف و مبانی نظری

دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری در بیست و دوم خرداد ماه سال ۱۳۸۸ به گواه آمار رسمی، شاهدان عینی و ناظران خارجی، بالاترین رکورد مشارکت سیاسی مردم پس از انقلاب اسلامی، بعد از همه‌پرسی ۹۸٪ سال ۱۳۵۸ بود. این مشارکت شگفتی‌ساز، که به‌رغم تلاش تبلیغاتی غرب به وقوع پیوست، باید فرصتی بی‌بدیل برای کشور پدید می‌آورد و جایگاه آن را در سطح بین‌المللی ارتقا می‌داد؛ اما متأسفانه به علت رخدادهای ناگوار پس از آن، این فرصت تاریخی به تهدید تبدیل شد و شیرینی و طراوت گفتمان مردم‌سالاری دینی به تلخی گرایید. انتخاباتی که هم در شروع و مقدمات، هم در پایان و آثار و پیامدهای پس از آن، متفاوت بود و علاوه بر حضور بی‌سابقه مردم، عناصر متمایزکننده دیگری نیز از دیگر انتخابات‌ها داشت؛ لذا در این قسمت به‌عنوان ادبیات نظری پژوهش موضوع بحران امنیتی^۱، مدیریت بحران امنیتی و انتخابات ۱۳۸۸ مورد مذاقه قرار می‌گیرد.

بحران امنیتی

شناخت بحران مهمترین بخش فرایند مدیریت بحران را تشکیل می‌دهد. رویارویی با بحرانها و مدیریت کارا و اثربخش آن مستلزم شناخت دقیق مدیران بحران از تعبیری است که تاکنون معانی و تعاریف مختلفی برای آن ارائه شده است. هرچند تاکنون ادبیات واحد و شفافی از مفهوم واژه بحران شکل نگرفته و ارائه تعریف مشخص و قابل اجماع از آن غیرممکن است با بررسی تعاریف می‌توان با این واژه پرتعدد معانی آشنا شد. بحرانها در ذات خود بستر شکل‌گیری تهدیدها و فرصتهایی است که بر حسب نوع،

شدت و گستره محیطی آن، می‌تواند نظام سیاسی و رهبران حاکم را در وضعیت دشوار و پرمخاطره‌ای قرار دهد. افزایش ظرفیتهای ساختاری و کارکردی نظام سیاسی و اجتماعی برای پاسخگویی مناسب و عادلانه به نیازهای مردم، عامل مؤثر شکل دادن به سازه‌های مقاوم مردمی مقابله با بحران است. کنترل و مهار بحران براساس تفکری نظم‌گرا و یکپارچه و در قالب مدیریت بحران، ضرورتی راهبردی است که مورد اتفاق نظر همه اندیشمندان و صاحب‌نظران مسائل سیاسی امنیتی و راهبردی است و بر اهتمام دولتها در سرمایه‌گذاری کلان در استقرار و توسعه این سامانه مدیریتی تأکید می‌کند (حسن‌پور، ۱۳۸۸: ۳۹).

فرهنگ معین واژه بحران را تغییری که در تب مریض پدید آید، شدیدترین و ناراحت‌ترین وضع در حالت تب را بحران توضیح می‌دهد (معین، ۱۳۷۸: ۴۷۴). صاحب‌نظران، بحران را وضعیتی آشفته می‌دانند؛ نوعی از آشفتگی و پریشانی در عناصر هر ساختار و سامانه که سازوکارهای نظم‌بخشی به آن خارج از عهده خود سامانه باشد. در این وضعیت میزان آشفتگی از مسئله، مشکل، معضل و آفت فراتر می‌رود و آن‌چنان فراگیری و عمقی پیدا می‌کند که اراده برگشتن به حالت پیشین با گذار به نقطه مطلوب نیز دچار خدشه می‌شود (مطلق، ۱۳۸۴: ۱۷). به بیان چارلز مک‌کلایند^۱ در پنجاه سال گذشته از دیدهای گوناگون تحقیقاتی، مطالعات بسیاری درباره بحران انجام گرفته؛ لیکن چنین تلاشهایی نه‌تنها موجب پیشنهاد تعریفی شفاف از این مفهوم نشده، بلکه دلالت‌های آن را پیچیده‌تر کرده است (تاجیک، ۱۳۷۹: ۴۷). جان‌اتان روبرتز^۲ نیز تصریح می‌کند که برآستی تعریف بحران، ساده نیست؛ زیرا این مفهوم از خلأ معنایی تاکتیکی، عملیاتی و مورد اجماع به سبب ماهیت همه‌جا‌حاضری (بهره‌وری فراگیر) آن رنج می‌برد؛ لذا باید پذیرفت که بحران اساساً موضوع تعریف و بازتعریف است نه موضوع شناخت و نیز باید پذیرفت که هر نوع تعریفی از بحران نسبی است (تاجیک، ۱۳۷۹: ۴۸).

به‌منظور ادراک درست مفهوم بحران، می‌توان تعاریف صاحب‌نظران و هم‌چنین محورهای مورد تأکید آنها را این‌چنین بیان کرد:

1. Charles McClelland
2. Jonathan Roberts

جدول ۱. تعاریف بحران از دید صاحب‌نظران

ارائه کننده	تعریف بحران	محور مورد تأکید
مینزبرگ و همکاران ^۱	بحران در اثر وقوع فوری، ناگهانی و غیرمنتظره حوادث و یا اتفاق به‌وجود می‌آید که توجه فوری و فوری به آن برای گرفتن تصمیمی فوری ضروری است.	غیرمنتظره بودن تصمیم فوری
کومبز (۲۰۰۷) ^۲	بحران رویدادی ناگهانی و غیرمنتظره است که تهدیدی برای اختلال در عملکرد و اعتبار سازمان ایجاد می‌کند و می‌تواند بر ذی‌نفعان آسیب جسمی، روحی و یا مالی وارد کند و بر طیف گسترده‌ای از آنها تأثیر منفی گذارد.	غیرمنتظره بودن اختلال در عملکرد آسیب روحی - روانی
لاری اسمیت ^۳ (رئیس مؤسسه بحران)	اغتشاشی عمده در سازمان، که دارای پوشش خبری گسترده‌ای می‌شود و کنجکاوی مردم درباره موضوع بر فعالیتهای عادی سازمان اثر می‌گذارد و می‌تواند اثر سیاسی، قانونی، مالی و دولتی بر سازمان بگذارد.	اغتشاش عمده پوشش خبری اثر سیاسی - اجتماعی
پیتر بروک ^۴	بحرانها در جهان زیست نمی‌کند؛ آنها در گفتمان زیست می‌کند. بحرانها رویدادهای واقعی نیست؛ بلکه ارزیابیهای اهمیت آن چیزهایی است که دارد اتفاق می‌افتد.	گفتمانی بودن بحران ادراک متفاوت از وقوع بحران در افراد
میتراف ^۵	بحران رخدادی است که می‌تواند بر کل سازمان تأثیر بگذارد یا دست کم، توان چنین اثرگذاری را دارد.	تأثیرگذاری کلان
محمدرضا تاجیک	یک دسته حوادث و وقایع که بسرعت پیش می‌آید و تعادل نیروها را در سامانه کلی بین‌المللی یا سامانه‌های فرعی، بیشتر از حد متعارف (متوسط) برهم می‌زند و شانس و امکان تشدید تخاصم در سامانه را افزایش می‌دهد.	حادثه سریع از بین بردن تعادل سامانه امکان برهم خوردن سامانه
حسینی و همکاران	بحران وضعیتی است که در آن، هر سامانه یا بخشهایی از آن، مختل (یا تهدید به اختلال) می‌شود و تغییرات ناگهانی یا زینبار در یک یا چند متغیر سیستمی اساسی (برای مثال تغییر ناگهانی در قدرت بازدارندگی یک ابرقدرت در برابر ابرقدرت دیگر) باعث بی‌ثباتی کل سامانه می‌گردد.	اختلال بخشی از سامانه بی‌ثباتی در کل سامانه

با توجه به تعاریف از بحران، ویژگیهای عمده بحران را می‌توان این چنین بیان کرد:

- تهدید ارزشهای بنیادین و منافع رادیکالی
- محدودیت و فشرده‌گی زمان
- مورد آماج قرار گرفتن اهداف حیاتی

1. Mintzberg et al
2. Coombs
3. Larry Smith
4. Peter Brooke
5. Mytraf

- غافلگیری و تنش

- مخدوش شدن اطلاعات

- بروز وضعیت خاص روانشناختی - رفتاری از سوی نخبگان تصمیم‌ساز

- تغییر کارکردهای تمامی عناصر نظام اجتماعی - سیاسی و شکل‌گیری نقشهای جدید

- ظهور ناگهانی وضعیتی منتظره و یا غیرمنتظره

- ضرورت تصمیم‌گیری برای پاسخ دادن

شاید رساترین تعریف بحران در زبان چینی ارائه شده باشد. در زبان چینی واژه ویجی معادل واژه بحران است به معنای فرصت خطرناک؛ یعنی ترکیبی از "تهدید" و "فرصت". این لغت اساس و شالوده مدیریت بحران را بیان می‌کند.

بحران امنیتی، بحران مشروعیت نظام حاکم است. آن‌گاه که نخبگان سیاسی جامعه استعداد و توان تولید و بازتولید ارتباطات و مناسبات مبتنی بر اعتماد و مقبولیت خود را از دست می‌دهند و سامانه دچار ناکارآمدی می‌شود، بحران حادث می‌شود (تاجیک، ۱۳۷۹: ۲۸). بحران امنیتی مرحله‌ای از حادث شدن اوضاع را نشان می‌دهد که در آن مداخله نهادها و سازمانهای امنیتی به امری پذیرفته‌شده تبدیل می‌شود (تاجیک، ۱۳۷۹: ۴۸)؛ در این حالت، بحران فرصت یافته است که سازوکارهای کنترل‌کننده اداری و سیاسی را کنار بزنند و به صورت پدیده‌ای آشکار و در سطح نمایان گردد.

در واقع هر نظام سیاسی، زمانی در معرض بحران امنیتی قرار می‌گیرد که توانایی و استعداد خود را در حفظ و تثبیت مرکز ثقل (نقطه کانونی) یا عامل انسجام، ثبات و مشروعیت‌بخش خود (از رهگذر تولید و بازتولید مستمر استعارها، هنجارها و ارزشها) را از دست داده باشد؛ امکان تعریف دقیق عناصر سازنده و پردازنده خود را در ساختاری با معنا، سازواره، منطقی و کارکردی (مؤلفه‌های قدرت) نداشته باشد؛ استعداد تطابق محیطی نداشته باشد؛ امکان پاسخ مناسب و بهنگام به تقاضای وارد شده به نظام را نداشته، و توانایی خود را در تولید و بازتولید گفتمانی نیز از دست داده باشد.

مدیریت بحران امنیتی

مفهوم مدیریت بحران نیز همچون مفهوم بحران از دیدهای گوناگون مورد تعریف و

تدقیق واقع شده است. گستره مفهومی تعریف این اصطلاح بسیار فراخ و دربرگیرنده هر تمهیدی برای پرهیز از بحران و جست‌وجوی اندیشمندانه بحران و پایان و مهار آن در راستای تأمین منافع است. مدیریت بحران، فرایندی نظام‌یافته تعریف می‌شود که طی این فرایند سازمان تلاش می‌کند بحرانهای بالقوه را شناسایی و پیش‌بینی کند؛ سپس در مقابل آنها اقدامات پیشگیرانه‌ای را انجام دهد تا اثر آن را به حداقل برساند (سرافرازی و معمارزاده، ۱۳۸۹: ۳۷). در واقع مدیریت بحران، علمی کاربردی است که به‌وسیله مشاهده ساختارمند بحرانها و تجزیه و تحلیل آنها در جست‌وجوی یافتن ابزاری است که به‌وسیله آنها بتوان از بروز بحرانها پیشگیری، و یا در صورت بروز آنها، درباره کاهش آثار آن، آمادگی لازم، امداد رسانی سریع و بهبودی اوضاع اقدام کرد. در واقع مدیریت بحران واکنشی است که هدف آن کاهش تأثیرات بلایای طبیعی و انسان‌ساخت با برنامه‌ریزی، سازماندهی و بسیج تمام امکانات و تجهیزات است (شیرسوار، ۱۳۸۹: ۱۴۵). براساس نظریات کلایر و پیرسون^۱ مدیریت بحران، تلاش نظام‌یافته توسط اعضای سازمان همراه با ذی‌نفعان خارج از سازمان در جهت پیشگیری از بحرانها و یا مدیریت اثربخش آن در زمان وقوع است (طاهریان، ۱۳۸۸: ۱۶۲).

مدیریت بحران امنیتی به‌نوعی تدبیر راهبردی دلالت می‌ورزد که در فرایند آن، محیط‌های داخلی و خارجی هر بحران مورد تحلیل قرار می‌گیرد؛ شناخت لازم کسب می‌شود؛ مسیر راهبردی پایه‌گذاری و راهبردهایی خلق می‌شود که بتواند نخبگان را برای رسیدن به اهداف تعیین‌شده و تدبیر شایسته و بایسته بحران یاری رساند. از این دید می‌توان گفت که مدیریت بحران امنیتی اقدامی است که در بسیاری موارد شبیه به جنگ محدود، و هدفش نه محو کامل بلکه تحدید و جلوگیری از تکرار آن است. به بیان مکارته‌ی، هدف اصلی مدیریت بحران امنیتی، دستیابی به راه‌حلی معقول برای برطرف کردن شرایط غیرعادی به‌گونه‌ای است که منافع و ارزشهای اساسی حفظ و تأمین شود (تاجیک، ۱۳۸۴: ۵۱).

---

1. Claire and Pearson

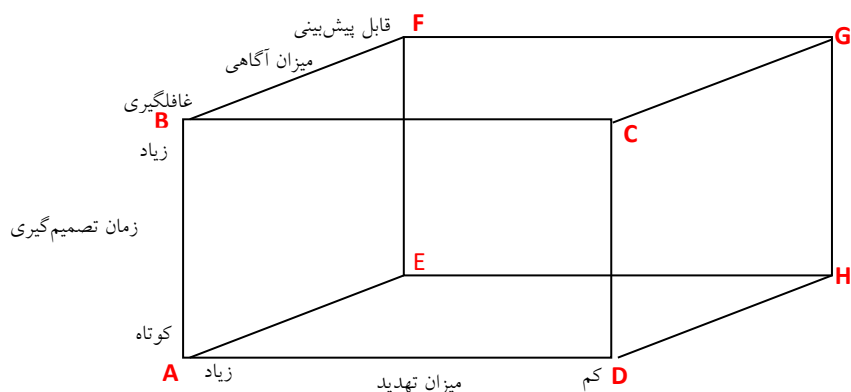
فتنه بحران ۸۸ (اتفاقات پس از انتخابات)

فتنه از ماده «فتن» به معنای داخل کردن طلا در آتش، و به معنای داخل کردن انسان در آتش نیز آمده است. کلمه «فتنه» در قرآن به معناهای گوناگون آمده است؛ به معنای عذاب، محصول عذاب، آزمایش و امتحان و واقع کردن خود یا دیگران در عذاب (المفردات راغب اصفهانی، سده چهارم هجری). بیشترین کاربرد این واژه در متون دینی در سه مورد است: امتحان؛ آمیختگی حق و باطل؛ آشوب و بلوا (محدثی، ۱۳۸۷). آنچه می‌توان از آن به‌عنوان فتنه ۸۸ یاد کرد به مجموعه اقدامات آشوبگرانه بعد از انتخابات دهمین دوره انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران اطلاق می‌شود که با هماهنگی استکبار و عوامل داخلی آن و با هدف براندازی نظام جمهوری اسلامی شکل گرفت. اگر امروز در موقعیتی هستیم که می‌توان از زوال پدیده‌ای به نام فتنه ۸۸ سخن گفت در واقع یک دلیل بیشتر ندارد و آن هم این است که این فتنه با استفاده از دقیقترین و ظریفترین شیوه‌های ممکن - که بسیاری از ابعاد آن ناگفته است - مدیریت شد. از جمله مهمترین ویژگیهای این حوادث باید موارد زیر را برشمرد:

نخست اینکه فتنه ۸۸ عمیقاً برنامه‌ریزی شده بود. بخشی از این برنامه‌ریزی در داخل ایران و در نهانخانه احزاب و گروه‌های سیاسی و تشکلهای ظاهراً اجتماعی مختلف انجام شد؛ اما بخش مهمتری هم بود که کسانی در بیرون از ایران عهده‌دار آن بودند. هر دو دسته برنامه‌ریزان داخلی و خارجی بخشی از کار خود را قبل از انتخابات انجام دادند و بخشی دیگر را پس از انتخابات. ویژگی دوم فتنه ۸۸، گستردگی و پیچیدگی ابعاد و هم‌چنین تنوع بازیگران دخیل در آن و پیچیدگی روشهایی بود که دشمن برای تحقق فرضیه‌های خود ساخته بود به‌گونه‌ای که می‌توان گفت تقریباً تمام بخشها و نهادهای کشور را با خود درگیر کرد. سومین ویژگی فتنه ۸۸ این بود که این فتنه درست است که کار خود را با زیر سؤال بردن نتیجه انتخابات در کشور آغاز کرد، اما بسرعت با کنار رفتن پرده و آشکارشدن ماهیت و اهداف واقعی آن، جهتگیری خود را به سمت درگیری با اصل نظام جمهوری اسلامی و حتی فراتر از آن، درگیری با ارزشهای اسلامی تغییر داد و همه‌ای علیه مبانی اسلام و انقلاب شکل داد که در طول تاریخ جمهوری اسلامی بی‌سابقه بود؛ به عبارت

دیگر این‌طور می‌توان گفت که وقتی تهدید عظیم این فتنه نمایان شد، انگیزه‌های خفته و پس پرده پدیدار و دستهای پنهان آشکار شد و تردیدی در این باقی نماند که توطئه‌ای علیه اصل انقلاب اسلامی شکل گرفته است که در آن دشمن تمام سرمایه‌ها و اندوخته‌های سالیان دور خود را به میدان آورده است.

مبتنی بر این ویژگیها و براساس الگوی مکعب بحران می‌توان بیان کرد که این ناآرامیها از نوع بحران شدید بوده است؛ چرا که شدت تهدیدات آن زیاد بود و در زمان کوتاهی رخ داد و مسئولان امنیتی و کشوری نسبت به آن ناآگاهی داشتند و به اذعان بسیاری از صاحب‌نظران به غافلگیری آنان منجر شد.

شکل ۲. الگوی مکعب بحران

در تشریح علل و عوامل ایجاد این بحران می‌توان آن را به دو دسته عوامل داخلی و خارجی تقسیم کرد (اسماعیلی، ۱۳۸۹):

جدول ۲. علل و عوامل ایجاد بحران ۱۳۸۸ (اسماعیلی، ۱۳۸۹)

ردیف	عوامل داخلی	عوامل خارجی
۱	فرضیه‌های بحرانی نشان‌دادن کشور	تشدید فشارهای اقتصادی و سیاسی
۲	طرح دولت وحدت ملی	کاهش حضور مردم پای صندوقهای رأی
۳	فرضیه‌های تشکیک در سلامت انتخابات	تلاش برای سرد کردن تنور انتخاباتی
۴	فرض تقلب و دروغ بزرگ	حمایت از مرعوبین
۵	فرضیه‌های تشکیل کمیته صیانت آرا	تشکیک در سلامت و نتیجه انتخابات
۶	طرح مانیفست براندازی در حزب مشارکت	بحرانی جلوه دادن اوضاع کشور
۷	طرح حذف احمدی‌نژاد به هر قیمتی	بزرگنمایی اختلافات اصولگرایان
۸	ادعای پیروزی و تهدید نظام در صورت باخت	تخریب اصولگرایان و دولت نهم
۹	ابطال انتخابات و تدوam اغتشاشگری در خیابانها	زمینه‌سازی براندازی نرم
۱۰	اتهام تقلب و اردوکی خیابانی برای ابطال انتخابات	
۱۱	طرح شبکه‌سازی اجتماعی	
۱۲	برنامه‌ریزی منسجم به منظور ایجاد جنبش‌های اجتماعی فراگیر	
۱۳	طرح روند براندازی با الگوگیری از الگوی نافرمانی جین شارب	
۱۴	کشاندن فتنه به دیگر شهرها و دیگر اصناف	
۱۵	سیاه‌نمایی و اتهام‌زنی به دولت دهم	

روش‌شناسی پژوهش

لازمه هر پژوهش خوب، داشتن روش‌شناسی مناسب است که هدایتگر محقق در جستجوی موضوع مورد تحقیق باشد. از آنجا که این پژوهش به دنبال واکاوی منویات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در راستای مدیریت بحران پس از انتخابات سال ۱۳۸۸ است، گامهای زیر برای آن برداشته شد:

گام ۱: بررسی ادبیات علمی و تبیین حوزه‌های مورد مطالعه

به این دلیل که این پژوهش به دنبال مشخص کردن الگوی مدیریت بحران مقام معظم رهبری است با بهره‌گیری از متون و ادبیات علمی، می‌توان به مجموعه‌ای مفاهیم علمی دست یافت که می‌تواند خطوط راهنما در تبیین این الگو باشد. در این راستا در گام اول

مطالعات مختلف در موضوعات بحران امنیتی، مدیریت بحران، اتفاقات سال ۸۸ و هم‌چنین واکاوی رویکرد مقام معظم رهبری در اتفاقات و بحرانهای دوران زعامتشان، بررسی و نکات اصلی آن مشخص شد.

گام ۲: واکاوی سخنان مقام معظم رهبری

در گام دوم، سخنان مقام معظم رهبری در بازه انتخابات ۸۸ مورد بررسی قرار گرفت. در این گام تمرکز اصلی بر سخنانی بود که بیشتر در حوزه مدیریت، بحران، اداره کشور و... ایراد شد که به نوعی از ارکان مدیریت بحران است. روش تحقیق این فرایند بر راهبرد تحلیل مضمون مبتنی بود. در واقع تحلیل مضمون، روش شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای داده‌های کیفی است. این روش، فرایندی برای تحلیل داده‌های متنی است که داده‌های پراکنده و گوناگون را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (براون و کلارک^۱، ۲۰۰۶ به نقل از عابدی جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳)؛ بنابراین تحلیل مضمون، روشی است برای:

الف: مطالعه متن

ب: برداشت و درک مناسب از اطلاعات ظاهراً نامرتبط

ج: تحلیل اطلاعات کیفی

د: مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان و یا فرهنگ

ه: تبدیل داده‌های کیفی به داده‌های کمی (عابدی‌جعفری و همکاران، ۱۳۹۰: ۳)

کینگ و هاروکز^۲ در سال ۲۰۱۰ با بررسی و جمع‌بندی تلاشهای دیگر پژوهشگران تحلیل مضمون، فرایندی سه مرحله‌ای را برای تحلیل مضمون ارائه کرده‌اند که در این تحقیق نیز از این فرایند استفاده می‌شود. این فرایند شامل سه مرحله شناسه‌گذاری توصیفی^۳، شناسه‌گذاری تفسیری^۴ و یکپارچه‌سازی از طریق مضمونهای فراگیر^۵ است.

1. Braun & Clarke
2. King & Horrocks
3. Descriptive Coding
4. Interpretive Coding
5. Overarching Themes

شکل ۳. فرایند تحلیل مضمونی

گام ۳: دسته‌بندی سخنان مقام معظم رهبری

در گام سوم، مطالب فرایند تحلیل سخنان مقام معظم رهبری مبتنی بر الگوهای علمی مدیریت بحران دسته‌بندی می‌شود که در گام نخست مورد واکاوی قرار گرفته بود. در واقع در این گام تمرکز بر آن دارد که این سخنان در قالب روش‌شناسی علمی در حوزه مدیریت بحران امنیتی تبیین شود.

گام ۴: جمع‌بندی و ارائه نتایج

در گام نهایی نتایج، جمع‌بندی و پیشنهادها و یافته‌ها تبیین می‌شود.

تبیین مؤلفه‌ها

به‌منظور تبیین این مؤلفه‌ها به تحلیل محتوای سخنرانیهای مقام معظم رهبری اقدام شد که نتیجه بیست سخنرانی ایشان در اجتماعات مختلف مسئولان و مردم در سه مقطع قبل

از بحران، هنگام بحران و بعد از بحران در سال ۱۳۸۸ است و سپس مقوله‌ها تشریح می‌شود.

جدول ۳. تحلیل محتوای سخنان مقام معظم رهبری

ردیف	گزاره‌های کلیدی	مفهوم
A۱	مردم سالاری دینی با حرف نمی‌شود. با شرکت مردم، حضور مردم، اراده	مشارکت معیار مردم سالاری دینی
A۲	مردم، ارتباط فکری و عقلانی و عاطفی مردم با تحولات کشور صورت	مردم محوری (حضور و اراده مردم)
A۳	می‌گیرد. این مردم سالاری عامل پایداری ملت ایران است (۸۸/۱/۱).	درک وضعیت کشور
A۴		حفظ نظام
A5	حضور شما در این انتخابات مهم است. این تصدیق و تأیید و مستحکم	حضور در انتخابات مسئله اخلاقی
A6	کردن نظام جمهوری اسلامی است. مسئله فقط یک مسئله سیاسی و فردی	حضور حداکثری در انتخابات
A۷	و اخلاقی محض نیست؛ یک مسئله همه‌جانبه است (۸۸/۱/۱).	حضور در انتخابات تصدیق نظام
A۸	من طرفدار اعمال انصافم. من می‌گویم باید منصف باشیم؛ رفتارها را نگاه	عملگرایی منصفانه
A۹	کنیم؛ این ربطی به انتخابات ندارد؛ بحث انصاف و بی‌انصافی است	انصاف و عدالت‌طلبی
A۱۰	(۸۸/۱/۱).	انصاف ملاک تعیین رفتار
A۱۱	همه ملت ایران به کوری چشم دشمنان در انتخابات آینده هم با شور، با	مردم محوری
A۱۲	علاقه، با صمیمیت پای صندوقهای رأی می‌آیند و انتخاباتی خواهند آفرید	حضور حداکثری در انتخابات
A۱۳	که دشمنان را خشمگین و عصبانی کند (۸۸/۲/۹).	استکبارستیزی
A۱۴	دشمنان در درجه اول، هدفشان تعطیل شدن انتخابات است که انتخابات	استکبارستیزی
A۱۵	نباشد. در درجه بعد هدفشان این است که انتخابات سبک و سرد برگزار	تأکید بر برگزاری انتخابات
A۱۶	بشود؛ می‌خواهند ایران حضور فعالی در انتخابات نداشته باشد (۸۸/۲/۲۲).	هدف اصلی دشمن، تعطیلی انتخابات
A۱۷	مسئله بعدی در انتخابات این است که مردم سعی کنند صالحترین را انتخاب کنند. مهم این است که شما در بین افراد صالح بگردید و صالحترین را پیدا کنید (۸۸/۲/۲۲).	انتخاب اصلح
A۱۸	بهترین آن کسی است که درد کشور را بفهمد؛ درد مردم را بداند؛ با مردم	تبیین شاخص انتخاب اصلح
A۱۹	یگانه و صمیمی باشد؛ از فساد دور باشد؛ دنبال اشرافی‌گری نباشد؛ آفت	ساده‌زیستی
A۲۰	بزرگ ما اشرافی‌گری و تجمل‌پرستی است (۸۸/۲/۲۲).	مردم محوری
A۲۱		ضدیت با اشرافی‌گری
A۲۲	موضوعی که می‌خواهم عرض کنم موضوعی است که با طبیعت جوان و	جوانگرایی
A۲۳	طبیعت دانشجو صددرصد موافق است و نگاه به آینده دارد؛ این موضوعی	پیشرفت و عدالت
A۲۴	که نگاه به آینده دارد مسئله شعار دهه چهارم است که شروع شده، یعنی پیشرفت و عدالت (۸۸/۲/۲۷).	نگاه به آینده

ادامه جدول ۳. تحلیل محتوای سخنان مقام معظم رهبری

ردیف	گزاره‌های کلیدی	مفهوم
A۲۵	ما می‌خواهیم مسئله پیشرفت و عدالت در دهه چهارم به یک گفتمان ملی تبدیل شود (۸۸/۲/۲۷).	پیشرفت نظام
A۲۶	اسلام انسان را یک موجود دو ساحتی می‌داند: دارای دنیا و آخرت؛ این پایه همه مطالبی است که در باب پیشرفت باید در نظر گرفته شود (۸۸/۲/۲۷).	اسلام، خواهان پیشرفت
A۲۷	هر الگوی پیشرفتی باید تضمین‌کننده استقلال کشور باشد. این باید به‌عنوان	استقلال‌طلبی لازمه پیشرفت
A۲۸	یک شاخص به حساب بیاید؛ یعنی استقلال، یکی از الزامات حتمی الگوی پیشرفت در دهه پیشرفت و توسعه است (۸۸/۲/۲۷).	تأکید بر پیشرفت و توسعه
A۲۹	این خودباوری و اعتمادبه‌نفس ملی یکی از دو رکن اساسی پیشرفت هر	خودباوری و عزت ملی
A۳۰	کشور است (۸۸/۳/۱۴).	تأکید پیشرفت نظام
A۳۱	خطر بزرگ برای کشور ما جدانشدن از مردم است؛ جدا شدن از ارزشهای	حفظ ارزشها
A۳۲	اسلامی است؛ جدانشدن از خط مبارک امام است؛ اینها برای کشور ما خطر	بازیابی هویت دینی انقلاب
A۳۳	است (۸۸/۳/۱۴).	آگاهی‌بخشی
A۳۴	مواظب باشید اگر کسی دیدید که اصرار بر اغتشاش و درگیری دارد، بدانید	آگاهی‌بخشی
A۳۵	او یا خائن است یا بسیار غافل است (۸۸/۳/۱۴).	عملگرایی
A۳۶	چون هر کسی که پای صندوق رأی می‌آید و رأی به صندوق می‌اندازد در	مشروعیت نظام
A۳۷	واقع رأی به جمهوری اسلامی و نظام اسلامی را دارد تکرار می‌کند (۸۸/۳/۲۶).	مشارکت عمومی
A۳۸	من معتقدم همه ما وظیفه داریم این را پاسداری کنیم؛ یعنی این اتحاد ملی	مسئولیت‌پذیری
A۳۹	را در گفتن و اعلام صریح حمایت از نظام اسلامی را دست‌کم نگیریم	اتحاد ملی
A۴۰	(۸۸/۳/۲۶).	حفظ نظام
A۴۱	همه باید ظرفیت تحمل داشته باشند؛ بتوانند تحمل کنند. تحمل پیروزی	صبر و تحمل بر مسائل
A۴۲	کار آسانی نیست. تحمل عدم پیروزی هم کار آسانی نیست (۸۸/۳/۲۶).	آرامش‌بخشی
A۴۳	کار اجرایی سخت است. باید با دولت مدارا کرد. نباید یگذازد کار به	ساختارگرایی
A۴۴	اصطکاک برسد (۸۸/۳/۲۶).	ایجاد همکاری
A۴۵		توجه به الزامات امور اجرایی
A۴۶	این فضای معنوی جامعه را قدر بدانید؛ مبدا بگو مگوی‌های گوناگونی که در یک کشور پیش می‌آید ما را غافل کند (۸۸/۳/۲۹).	معنویت‌افزایی
A۴۷	نسل جوان ما بخصوص نشان داد که همان تعهد سیاسی را که ما در نسل	جوانگرایی
A۴۸	اول انقلاب سراغ داشتیم، دارد. این احساس مسئولیت، این شور و شعور در نسل کنونی ما وجود دارد اینها چیز کمی نیست (۸۸/۳/۲۹).	مسئولیت‌پذیری

ادامه جدول ۳. تحلیل محتوای سخنان مقام معظم رهبری

ردیف	گزاره‌های کلیدی	مفهوم
A۴۹	این رقابت‌های انتخاباتی کاملاً رقابت‌های آزاد، جدی و شفاف بین نامزدهای مختلف بود؛ همه دیدند (۸۸/۳/۲۹).	رقابت سالم
A۵۰	با فساد باید در هر نقطه‌ای که هست مبارزه کرد. ما مدعی نیستیم در نظام ما فساد مالی و اقتصادی وجود ندارد (۸۸/۳/۲۹).	ظلم‌ستیزی
A۵۱	سازوکارهای قانونی انتخابات در کشور ما اجازه تقلب نمی‌دهد. این را هر کسی که دست‌اندرکار مسائل انتخابات است و از مسائل انتخابات آگاه است تصدیق می‌کند (۸۸/۳/۲۹).	قانونگرایی ساختارگرایی
A۵۳	شما با قانون دارید اعمال ولایت می‌کنید بر جامعه؛ اعمال اقتدار می‌کنید بر جامعه؛ لذا قانون الزام‌آور است (۹۴/۴/۳).	قانونمداری
A۵۴	اگر ما از رعایت قانون احساس ضیق کردیم، نخواستیم به قانون تن بدهیم، آنچه که بر سر ما از بی‌قانونی خواهد آمد بمراتب از این تلخی تحمل قانون، سخت‌تر است؛ این را باید همه توجه کنند (۸۸/۴/۷).	قانونگرایی
A۵۵	مردم می‌دانند که اینها همان دولتها و حکومت‌هایی هستند که هشت سال در دوران دفاع مقدس که علیه این ملت جنایت شد، شهرها بمباران شد، خانه‌ها ویران شد، بمبهای شیمیایی زدند، نه فقط دلشان برای ملت ایران نسوخت، بلکه به دشمن ملت ایران کمک هم کردند (۸۸/۴/۷).	استکبارستیزی آگاهی‌بخشی
A۵۷	در کارنامه همه پیغمبران، در زندگی همه پیغمبران، این مخصوص پیامبر خاتم هم نیست، دعوت به عقل در درجه اول است (۸۸/۴/۲۹).	عقلانیت
A۵۸	آنچه که جمهوری اسلامی را به‌عنوان یک پدیده بدیع ممتاز می‌کند همین است که حضور مردم و انتساب به معنویات و به حکم الهی و خشوع در مقابل پروردگار، این دو یک حقیقت واحدی را تشکیل داده‌اند (۸۸/۵/۱۲).	مردم‌سالاری دینی
A۵۹	مقابل پروردگار، این دو یک حقیقت واحدی را تشکیل داده‌اند (۸۸/۵/۱۲).	حضور مردم و انتساب به معنویات، یک حقیقت واحد
A۶۰	امتحان‌هایی هم در این انتخابات پیش آمد یک امتحان، امتحان آحاد مردم بود. مردم در این امتحان برنده شدند؛ نمره قبولی گرفتند. البته این انتخابات بعضی‌ها را مردود کرد (۸۸/۵/۱۲).	بصیرت خدامحوری (سنتهای الهی)
A۶۲	من به مسئولین کشور و به دولتی که تشکیل خواهد شد توصیه می‌کنم	همکاری و تعامل
A۶۳	برنامه‌ریزی را در کار مورد اهتمام قرار بدهند؛ تکیه بر برنامه، تکیه بر قانون، همکاری قوای سه‌گانه با یکدیگر جزو وظایف اصلی است و جزو عناصر شکرگزاری است (۸۸/۵/۱۲).	لرزم برنامه‌ریزی
A۶۴	عناصر شکرگزاری است (۸۸/۵/۱۲).	قانونگرایی
A۶۵	البته این که عرض می‌کنم تحلیل است خیر نیست به اعتقاد من، با تحلیل	آگاهی‌بخشی
A۶۶	من، این مسئله از بعد از انتخابات یا از روزهای حول و حوش انتخابات شروع نشده، این از قبل شروع شده، برنامه‌ریزی شده (۸۸/۶/۴).	تحلیل فتنه ۸۸ قبل از انتخابات

ادامه جدول ۳. تحلیل محتوای سخنان مقام معظم رهبری

ردیف	گزاره‌های کلیدی	مفهوم
A۶۷	شرط دیگر این است که در قضایای اخیر، افراط و تفریط وجود نداشته باشد. طبیعت جوان، طبیعت تحرک و تندی است (۸۸/۶/۴).	عدم افراط و تفریط
A۶۸	اگر معنویت با عدالت همراه نباشد عدالت می‌شود یک شعار توخالی.	تبیین کارکرد عدالت
A۶۹	خیلی‌ها حرف عدالت را می‌زنند؛ اما چون معنویت و آن نگاه معنوی نیست بیشتر جنبه سیاسی و شکلی پیدا می‌کند (۸۸/۶/۱۶).	معنویت همراه با عدالت
A۷۰	اگر عقلانیت در عدالت نباشد گاهی اوقات عدالت به ضد خودش تبدیل می‌شود (۸۸/۶/۱۶).	عقلانیت
A۷۱	برای شنیدن نقد، سینه گشاده و روی باز و گوش شنوا داشته باشید. هیچ ضرر نمی‌کنید از اینکه از شما انتقاد کنند (۸۸/۶/۱۶).	نقدپذیری
A۷۲	جمهوری اسلامی که از انقلاب اسلامی برخاسته است یک واحدی است	اسلام‌محوری نظام
A۷۳	که دارای دو بعد است: اسلامی بودن و مردمی بودن، هم اسلامی است و هم مردمی است (۸۸/۷/۲).	مردم‌محوری نظام
A۷۴	مسئله ولایت هم پایبندی به‌همین جمهوری اسلامی است؛ چه ولایت	بازخوانی نقش ولایت
A۷۵	معصومین علیهم‌السلام، چه ولایت فقیه که دنباله ولایت معصومین او هست (۸۸/۷/۲).	ولایت فقیه دنباله ولایت معصومین
A۷۶	ما نه فقط در عمل احتیاج به شجاعت داریم در فهم هم احتیاج به شجاعت	شجاعت، هم در فهم، هم در عمل
A۷۷	داریم. در فهم فقیهانه احتیاج به شجاعت هست. اگر شجاعت نبود حتی در فهم خلل به‌وجود خواهد آمد (۸۸/۷/۲).	شجاعت لازمه فهم فقیهانه
A۷۸	به‌نظر من یکی از وظایف اصلی امروز ما و شما همین است. ما بصیرت خودمان را در مسائل گوناگون تقویت کنیم و بتوانیم ان‌شاء‌الله بصیرت مخاطبان و مستمعان خودمان را هم زیاد بکنیم (۸۸/۷/۲).	بصیرت
A۷۹	امریکا یک مستکبر به تمام معناست. مسئله ما هم فقط نیست؛ مسئله دنیاست؛ مسئله دنیای اسلام است (۸۸/۸/۱۲).	استکبارستیزی
A۸۰	آنچه که جمهوری اسلامی می‌خواهد بیش از حق معقول خودش نیست؛ جمهوری اسلامی دنبال استقلال خودش است؛ دنبال آزادی خودش است؛ دنبال منافع ملی خودش است (۸۸/۸/۱۲).	استقلال و آزادی
A۸۱	همه این را امروز فهمیده‌اند و دانسته‌اند که مواجهه استکبار با نظام	آگاهی‌بخشی
A۸۲	جمهوری اسلامی دیگر از نوع مواجهه دهه اول انقلاب نیست. اولویت	استکبارستیزی
A۸۳	استکبار آن چیزی است که امروز به آن می‌گویند جنگ نرم (۸۸/۹/۴).	جنگ نرم
A۸۴	یکی از ابزارها در جنگ نرم این است که مردم را در یک جامعه نسبت به یکدیگر بدبین کنند؛ بددل کنند؛ اختلاف ایجاد کنند (۸۸/۹/۴).	تفرقه و اختلاف افکنی

ادامه جدول ۳. تحلیل محتوای سخنان مقام معظم رهبری

ردیف	گزاره‌های کلیدی	مفهوم
A۸۵	یکی از کارهایی که امروز دستهای فتنه‌انگیز در دنیا به جد دنبال هستند، اختلافات مذهبی در بین مسلمانهاست (۸۸/۹/۲۲).	اختلاف افکنی
A۸۶	من هیچ اعتقادی ندارم به دفع. من گفتم در نماز جمعه، اعتقاد من به جذب حداکثری و دفع حداقلی است (۸۸/۹/۲۲).	جذب حداکثری و دفع حداقلی
A۸۷	مرزها روشن بشود و معلوم بشود که کی چی می‌گوید. این جور نباشد که	تبیین حقیقت
A۸۸	باطل، خودش را در لابه‌لای گردوغبار برخاسته در میدان مخفی کند؛	روشنگری
A۸۹	ضربه بزند و جبهه حق نداند از کجا دارد ضربه می‌خورد (۸۸/۱۱/۶).	تبیین شاخص جدایی حق و باطل
A۹۰	دو پهلو حرف زدن، کمک کردن به غبارآلودگی فضا است؛ این کمک به رفع فتنه نیست؛ این کمک به شفاف‌سازی نیست؛ شفاف‌سازی، دشمن دشمن است؛ مانع دشمن است (۸۸/۱۱/۶).	بصیرت‌دهی
A۹۱	آنچه که برای ما لازم است این است که آحاد مردم، مسئولین، غیرمسئولین	احساس مسئولیت
A۹۲	بخصوص جوانها، احساس مسئولیت حضور در صحنه را از دست ندهند	حضور حداکثری مردم در صحنه
A۹۳	هیچ‌کس نگوید من تکلیفی ندارم. من مسئولیتی ندارم (۸۸/۱۱/۶).	حضور در انتخابات وظیفه الهی
A۹۴	مسئولین کشور باید همه تلاش خودشان را بگذارند که مشکلات را با	تلاش همه‌جانبه
A۹۵	سرچینه تدبیر، با کار مستمر، با خسته نشدن، با شوق و ذوق و توکل به	داشتن انگیزه خدمتگذاری
A۹۶	خدا و کمک خواستن از خداوند برطرف و حل کنند (۸۸/۱۱/۶).	برطرف کردن مشکلات هدف اصلی مسئولان
A۹۷	نظام اسلامی براساس توحید است. پایه اصلی توحید است. پایه مهم دیگر،	خدامحوری
A۹۸	مسئله عدل است. پایه مهم دیگر، مسئله تکریم انسان و کرامت انسان و	عدالت
A۹۹	آراء انسان و اینهاست (۸۸/۱۲/۶).	تکریم انسانها
A۱۰۰	اساس این است که انسان بتواند نظام را حفظ کند. چالش اصلی نظام	حفظ نظام اسلامی
A۱۰۱	اسلامی از روز اول تا امروز همین بوده است؛ یعنی حفظ نظام اسلامی و حفظ این اساس و حفظ آن مرزها و شاخصهایی که این نظام را از بقیه نظامهای دنیا جدا می‌کند (۸۸/۱۲/۶).	مرزبندی حق و باطل
A۱۰۲	در انتخابات نظام جمهوری اسلامی این جور نیست؛ اینجا مردمند که دارند تصمیم می‌گیرند؛ مردم که دارند تشخیص می‌دهند (۸۸/۱۲/۶).	مشارکت مردمی
A۱۰۳	باید خطوط مرزی نظام با مخالفان نظام، با دشمنان نظام، کاملاً مشخص	شفافیت‌سازی
A۱۰۴	شود؛ بر آن تکیه شود و از مخالفان نظام اعلام برائت بشود (۸۸/۱۲/۶).	استکبارستیزی

در حالت کلی این مفاهیم را می‌توان در قالب مقوله‌های جدول ۴ دسته‌بندی کرد:

جدول ۴: تبیین محورها

ردیف	محور (شاخصهای اصلی)	نشانه‌ها
۱	آگاهی بخشی	A81-A65-A56-A34-A33
۲	عملگرایی	A35-A8
۳	واقع بینی	A15-A18-A45-A59- A94-A96
۴	آرمانگرایی	-A28-A27-A26-A25-A24-A22-A18-A17 A100-A99-A77-A76-A71-A63-A47-A30
۵	مسئولیت پذیری	A101-A91-A48-A38-A18-A17-A4-A3
۶	اسلام محوری	A72
۷	نظام محوری	A100-A40-A32-A31-A15-A4
۸	قانونگرایی	A64-A54-A53-A51
۹	رعایت انصاف	A71-A49-A10-A9-A8
۱۰	وحدتگرایی	A102-A86-A62-A59-A44 -A6
۱۱	مردم محوری (مردم‌سالاری دینی)	-A37-A20-A12-A11-A7-A6-A5-A2-A1 A102-A92-A73-A58
۱۲	استکبارستیزی	A104-A82-A79-A55-A50-A21-A14-A13
۱۳	شفاف سازی	-A87-A81-A78-A67-A66-A60-A18-A16 A103-A90-A89-A88
۱۴	ولایت محوری	A77-A75-A74-A32
۱۵	خودباروی	A38-A32-A29-A7-A2

یافته‌های پژوهش

تاریخ جمهوری اسلامی در دوران زعامت حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (حفظه‌الله) آکنده از حوادث بزرگ و رویدادهای بسیار مهم و سرنوشت‌ساز بوده است. حوادث و بحرانهایی که هر یک از آنها به تنهایی می‌توانست نظام مستقر با ریشه‌های بسیار عمیق را از جای برکند و آن را به موزه تاریخ بسپرد؛ حوادثی نظیر ارتحال امام خمینی در سخت‌ترین شرایط امنیتی، فتنه‌های بزرگی همچون جنگ اول خلیج فارس، واقعه میکونوس، جنگ افغانستان، جنگ دوم خلیج فارس و... آنچه درباره شیوه مدیریت این بحرانها قابل تصور است، نقش بی‌بدیل و برجسته مقام معظم رهبری است که حاکی از

بیش عمیق سیاسی، توان مدیریتی بی‌نظیر و قدرت اعجاب‌برانگیز در تحلیل دشوارترین رویدادهای مهم سیاسی جهان است. به‌طور کلی آنچه از پژوهش به‌دست می‌آید، حول پنج محور ذیل عبارت است از:

۱. تشریح اقدامات مقام معظم رهبری در بحران ۸۸

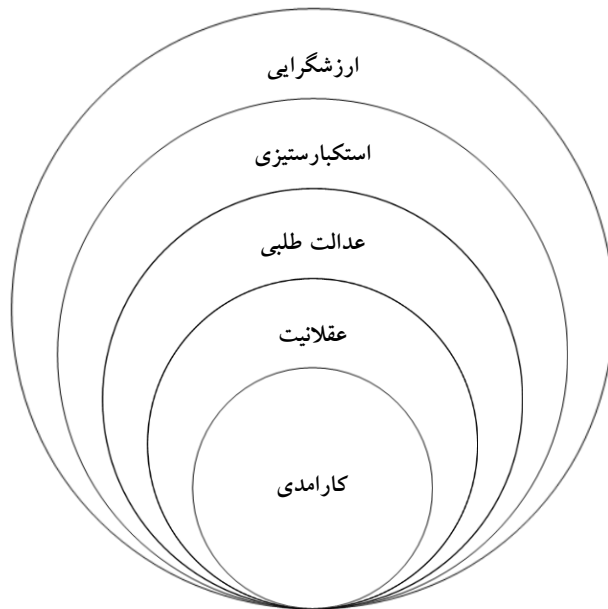
آنچه در تشریح اقدامات مقام معظم رهبری در مدیریت فتنه ۸۸ و در سه مقطع قبل از فتنه، هنگام فتنه و بعد از آن می‌توان از آن یاد کرد به شرح ذیل است:

جدول ۵. محورهای مورد تأکید مقام معظم رهبری در فرایند مدیریت فتنه (بحران) ۸۸

ردیف	قبل از فتنه	هنگام فتنه	بعد از فتنه
۱	گوشزد کردن اهمیت راهبردی حضور حداکثری مردم در انتخابات	تبیین انتخابات ۲۲ خرداد به حماسه‌ای تاریخی و جهانی	طرح بصیرت به‌صورت گفتمان در روشنگری و شفاف‌سازی جامعه
۲	تبیین دقیق اهداف دشمن در زیر سؤال بردن سلامت انتخابات	گوشزد کردن جایگاه انتخابات (مظهر مردم سالاری دینی)	دعوت به وحدت برای فروکش بحران
۳	بازخوانی مکرر هویت انقلاب اسلامی برای گم نکردن مسیر اصلی انقلاب	فائل بودن به اعتماد مردم به عنوان بزرگترین سرمایه نظام	توسل به صاحب انقلاب اسلامی امام زمان (عجل!...)
۴	تبیین و ترویج رقابت سالم انتخاباتی	جلوگیری از تبدیل شدن مناظرات و گفت‌وگوها به کینه و کدورت	عبادت دانستن عمل رأی دادن
۵	درخواست از نخبگان به رعایت انصاف و موضعگیری شفاف	غفلت نکردن از یاد خدا به‌دلیل هیجانهای سیاسی	جلوگیری از رفتار غیراسلامی و بی‌انصافی در نقد کارگزاران نظام اسلامی
۶	توصیه به مسئولان به کار کردن برای خدا و توکل و حسن ظن به خداوند	بیان این مطلب که انتخابات ۲۲ خرداد موجب آشکار شدن اعتماد به نظام بود.	تعلق همه رأی دهندگان به جبهه انقلاب
۷	تأکید بر پیشرفت و عدالت به‌عنوان شعار محوری	تأکید بر برگزاری رقابتهای کاملاً آزاد در انتخابات	دعوت به رعایت قانون و فصل الخطاب بودن قانون
۸	اصرار به انتخاب مسئولان از بین مردم	انتقادپذیری افراد، مسئولان و نامزدها و پاسخگو بودن آنها	تأیید فرایند و نتیجه انتخابات بعد از تأیید نهادهای قانونی
۹	توصیه به نخبگان به رعایت انضباط قانونی	بازخوانی مکرر هویت انقلاب اسلامی برای گم نکردن مسیر اصلی انقلاب	انتقادپذیری افراد، مسئولان و نامزدها و پاسخگو بودن آنها
۱۰	تأکید بر برگزاری رقابتهای کاملاً آزاد در انتخابات	درخواست از نخبگان به رعایت انصاف و موضعگیری شفاف	
۱۱	گوشزد کردن جایگاه انتخابات (مظهر مردم سالاری دینی)	توصیه به نخبگان به رعایت انضباط قانونی	

۲. ارکان و مبانی اندیشه‌ای مقام معظم رهبری

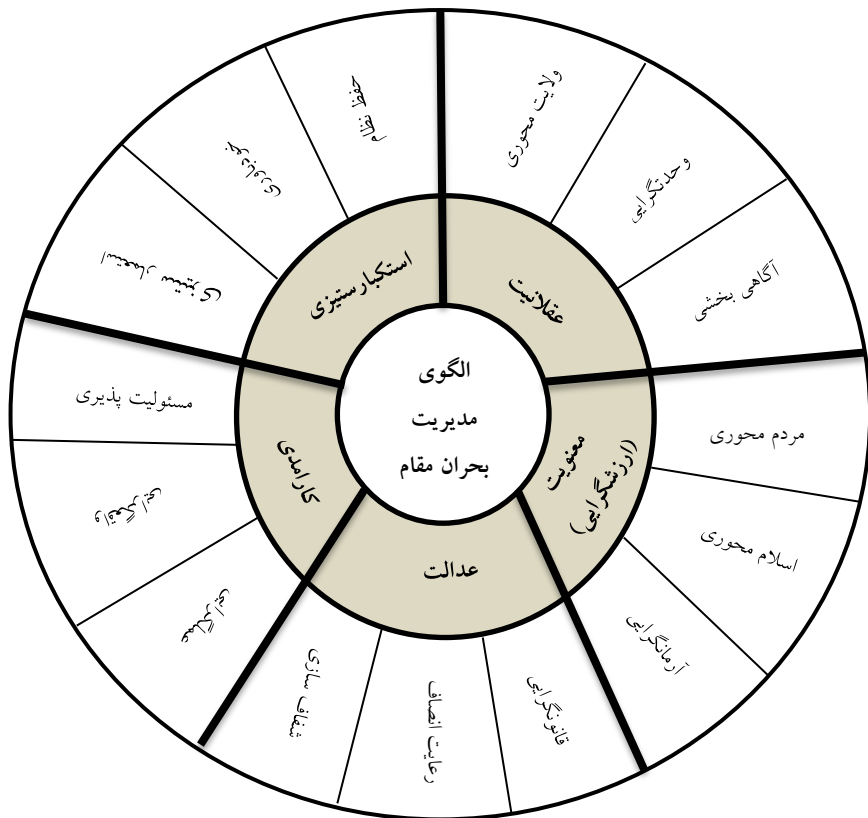
در واکاوی سخنان و منویات و هم‌چنین تصمیمات معظم‌له در فرایند مدیریت بحرانهایی که تاکنون برای نظام در ابعاد مختلف رخ داده است، ایشان تلاش وافری کرده‌اند که در زمان تصمیم‌گیری، راهبرد اعلام بر دانش و عقلانیت مبتنی، و امکان اجرا و رعایت اعتدال و جایگاه تمام کارها و درنهایت بر ارزشهای دینی مبتنی باشد.

شکل ۴. ارکان اندیشه‌ای مقام معظم رهبری

۳. تبیین الگوی مدیریت بحران مقام معظم رهبری در بحران ۱۳۸۸:

با توجه به مباحث یاد شده و نیز مؤلفه‌ها و مقولات تحلیل محتوای بیانات رهبری در سال انتخابات، می‌توان الگوی مدیریت بحران را این‌چنین تشریح کرد:

شکل ۵. الگوی مدیریت بحران مقام معظم رهبری در بحران ۱۳۸۸

۴. مقایسه رویکرد مدیریت مقام معظم رهبری در بحران با دیگر الگوهای مدیریت بحران به‌رغم تعاریف متعدد و گوناگونی که از مدیریت بحران وجود دارد به‌نظر می‌رسد اندیشمندان در اینکه هدف اصلی در مدیریت بحران، مهار خسارتها و تهدیدها و پاسداری از منافع خودی و ایجاد فرصتها است، اجماع نسبی دارند. البته پاسداری از منافع خودی به‌گونه‌های مختلفی ممکن است و بر همین اساس می‌توان گفت که الگوهای مدیریت بحران، که در این فصل به آنها اشاره شد، هر کدام رویکرد خاصی نسبت به مقوله مدیریت بحران دارد که در ذیل به آنها اشاره می‌شود:

رویکرد بازدارنده: طراحی و معماری جامعه‌ای امن که در برابر انواع بحرانها مقاوم، و استعداد صیانت از ذات و خود تداوم‌دهندگی مطلوبی برخوردار باشد. در اینجا برنامه‌ریزی و اقدامات پیشگیرانه نقش محوری در مدیریت بحران دارد.

رویکرد رویارویی: ایجاد ظرفیت برای مهار بحرانها با توسل به راهبردها و شیوه‌های گوناگون سخت‌افزاری و نرم‌افزاری که بیشتر هنگام بحران انجام می‌گیرد. در این دیدگاه، فن مدیریت بحران شامل طیفی وسیع از گفت‌وگو و فشارهای عاری از خشونت تا اقدامهای خشن نظامی و ... می‌شود؛ لذا این راهبردها در فرایندی منطقی صورت می‌گیرد.

رویکرد انفعالی: برخورد انفعالی با بحرانها که بیشتر بر اقدامات بازسازی و اصلاحی ناظر است که بعد از بحران صورت می‌گیرد.

رویکرد پویا: برخورد با بحران، نتیجه ترکیبی از رویکردهای یاد شده است که توجه به اقدامات پیشگیرانه به همراه توسل به راهبردها و شیوه‌های مختلف مدیریت بحران در مرحله بحران و برخوردهای اصلاحی بعد از بحران محقق می‌شود.

رویکرد تصمیم‌گیری: رویکرد تصمیم‌گیری برگرفته از برداشت انسان است. در این رویکرد، این نگاه ذهنی تصمیم‌گیرنده نسبت به عالم است که مبنای تجزیه و تحلیل است و نه واقعیات عینی؛ بنابراین، بحران تنها وقتی وجود دارد که تصمیم‌گیرنده این چنین درک کند (میلر، ۱۹۶۳).

رویکرد حکیمانه: این رویکرد به دلیل در نظر گرفتن این مطلب که چیزها را آن‌چنانکه هست باید شناخت و کارها را آن‌چنانکه باید به انجام رساند به تصمیم‌گیری حکیمانه مشهور شده است.

درباره رویکرد مقام معظم رهبری باید عنوان کرد که رویکرد ایشان حکیمانه است که تمرکز اصلی آن بر آرمانگرایی و واقعیت‌نگر بودن دستگاه تصمیم‌گیری است که محصول یا خروجی آن، تصمیمات حکیمانه است. بر اساس سیره ائمه (علیهم‌السلام)، شیعه خود را آرمانگرای واقعیت‌نگر می‌داند و محصول این دستگاه، تصمیمات حکیمانه خواهد بود. تصمیم‌گیری حکیمانه فرایندی است در چارچوب جهان توحیدی که در آن تصمیم‌گیرنده برای تدبیر کارهای فردی و اجتماعی خویش با بهره‌گیری از دانش و هنر مدیریت، همواره

با استفاده از اصول و مبانی اعتقادی مدون خود از یک‌سو و در نظر گرفتن شرایط حاکم بر موضوع (شناخت عوامل داخلی و محیطی) به‌عنوان پایه واقع‌گرایی از سوی دیگر، تصمیمات خود را می‌گیرد. در رویکرد حکیمانه، چهار رکن تصمیم‌گیرنده، اصول، مبانی و شناخت موضوع، نقش اصلی و اساسی دارد. در این فرایند هر اندازه درک از اصول و مبانی و پایبندی و التزام به آن عمیقتر، و شناخت شرایط و مقتضیات موضوع به واقعیت نزدیکتر و آشنایی و مهارت بهره‌گیری از علوم و فنون مدیریت بیشتر باشد، تصمیمات و تدابیر، حکیمانه‌تر، کم‌هزینه‌تر و آثار و برکات آن ماندگارتر و بهره‌ورتر خواهد بود (تسلیمی و همکاران، ۱۳۸۳: ۴۰ - ۳۳).

جدول ۶. رویکردهای مدیریت بحران

ردیف	الگوی مدیریت بحران	رویکرد بازدارنده	رویکرد رویارویی	رویکرد انفعالی	رویکرد پویا	رویکرد تصمیم‌گیری حکیمانه	رویکرد
۱	تبری و میتراف	✓		✓			
۲	له چات		✓	✓			
۳	مک کانکی	✓			✓		
۴	جامع فینک	✓			✓		
۵	لیتل جان	✓		✓			
۶	حسینی و همکاران		✓		✓		
۷	پورعزت و همکاران	✓	✓		✓	✓	
۸	مقام معظم رهبری	✓	✓		✓	✓	✓

۵. مقایسه تطبیقی رویکرد مقام معظم رهبری در مدیریت بحران با الگوهای علمی (روایی علمی الگو)

مقام معظم رهبری در طول دوران زعامت خود در تمام حوادث و فتنه‌های داخلی و خارجی، اولویت اول را بر روشنگری مردم و بصیرت نخبگان قرار داده‌اند. نوع رویکرد رهبری در برابر حوادث و بحرانها، همواره در مسیر ثبات آفرینی، عقلانیت‌محوری، واقع‌گرایی و آینده‌نگری بوده است. ایشان با توجه به شناخت عمیقی که نسبت به مسائل

جامعه و تاریخ پرفراز و نشیب ایران دارند، همیشه جلوتر از نخبگان بوده‌اند. ایشان در زمان تصمیم‌گیری و برخورد با بحرانها، ملاکهای دین و احکام الهی و سیره نبوی و ائمه معصومین (علیهم السلام) را الگوی خود قرار می‌دهند و لذا فلسفه مقابله با بحران از نظر ایشان، اجرای احکام قرآن، اقامه عدل، حفظ استقلال، آزادی، جمهوری اسلامی، وحدت و اعتماد به نفس ملی و... است. تسلط بر خویشتن، اعتماد به نفس، وظیفه‌مداری، قاطعیت، یقین، شجاعت، صراحت، از دست ندادن فرصت، خدا باوری، اعتماد و اعتقاد به نقش مردم در جهت مقابله با بحرانها از ایشان شخصیت بی‌نظیر و قابل اتکا ساخته است؛ لذا در مقام مقایسه مبانی اندیشه‌ای مقام معظم رهبری با دیگر الگوهای علمی مدیریت بحران می‌توان چنین ارزیابی کرد که:

جدول ۷. مقایسه تطبیقی مبانی اندیشه‌ای مقام معظم رهبری در مدیریت بحران با الگوهای علمی

ردیف	شاخص	تیری و میترا	له چات	مک کانکی	جامع فینک	لینل جان	حسینی و همکاران	جامع مدیریت	مقام معظم رهبری
۱	عقلانیت	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
۲	کارآمدی		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
۳	ارزشگرایی								✓
۴	اعتدال					✓	✓	✓	✓

نتیجه‌گیری

با گذشت ۳۰ سال از رحلت حضرت امام(ره) آنچه آشکار است، رهبری مدیرانه، اندیشه ژرف و همه‌جانبه‌نگر، شخصیت متین و صبور همراه با ایمان، علم، یقین و قاطعیت مقام معظم رهبری است که نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران را از حوادث و بحرانهای مختلفی که هر کدام می‌توانست هر نظام سیاسی مستحکم را به شکست و ناکامی بکشاند، عبور داده و افقهای روشن آینده را پیش‌روی نظام مقدس جمهوری اسلامی و تحقق آرمانهای انقلاب و امام(ره) قرار داده است.

رهبر انقلاب از یک‌سو در همه حوزه‌ها، ذره‌ای از آرمانهای اصیل اسلامی و انقلابی کوتاه نمی‌آیند و از سوی دیگر این آرمانها را در حوزه واقعیت‌ها و با توجه به شناخت

دقیق واقعیت‌های عینی به شیوه‌ای عقلانی و معتدل پیگیری می‌کنند. بر این مبنا مقام معظم رهبری واقع‌بین است نه واقع‌گرا. واقع‌گرایی تسلیم شرایط و وضعیت موجود شدن و در موضعی انفعالی نسبت به وضع موجود، تصمیم گرفتن است؛ اما در واقع‌بینی شاهد نوع خاصی از حکمت هستیم؛ در نظر گرفتن شرایط موقعیتی در تصمیم‌گیریها در عین التزام به اصول اساسی و بنیادین که به‌طور خلاصه می‌توان آن را ترکیب شرایط نامعین با اصول معین دانست. نوع اندیشه‌ورزی مقام معظم رهبری بیشترین تقارن را با این تعریف دارد.

این موضوع در فتنه پس از انتخابات کامل مشهود بود. به‌طور کلی سبک مدیریتی مقام معظم رهبری (حفظه‌الله) در فتنه سال ۸۸ را می‌توان مدیریتی پویا و منعطف دانست که با تکیه بر سه عنصر عقلانیت و کارآمدی، معنویت و عدالت (قانون) به‌عنوان عناصر اقتداربخش برای مدیریت آن در نظر گرفت.

منابع

۱. اخوان، محمدجواد (۱۳۸۹)، عبور از فتنه: بازخوانی پرونده یک سال نبرد نرم، ج ۳، تهران: مرکز مطالعات و پژوهشهای بسیج دانشجویی.
۲. اداره سیاسی ستاد نمایندگی ولی فقیه در سپاه، جدایی تا رویاری، تهران (۱۳۷۷).
۳. اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، تحلیلی بر انتخابات دهم و حوادث پس از آن، تهران (۱۳۸۸).
۴. اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، انتخابات هفتم، از حماسه تا حماسه، تهران (۱۳۸۳).
۵. اداره سیاسی نمایندگان ولی فقیه در سپاه، ده گفتار در باب انتخابات دهم، تهران (۱۳۸۸).
۶. اداره سیاسی نمایندگی ولی فقیه در سپاه، گذر از فتنه ۸۸، ج دوم، قم: نشر اعتدال (۱۳۸۹).
۷. اسماعیلی، حمیدرضا (۱۳۸۹)، شورش اشرافیت بر جمهوریت، ریشه‌یابی حوادث سال ۱۳۸۸، تهران.
۸. امینی، پرویز (۱۳۸۹)، جامعه‌شناسی، ۲۲ خرداد، مشهد: انتشارات آفتاب توسعه.
۹. پژوهشکده تحقیقات اسلامی، (دکتر آیت مظفری)، اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، بی‌جا: مرکز چاپ ستاد نمایندگی ولی فقیه در سپاه، بی‌تا.
۱۰. پورمختار، محمدعلی (۱۳۸۸)، مسائل قضایی در مدیریت بحران، قم: نشر قضا.
۱۱. تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۹)، مدیریت بحران، تهران: انتشارات جلالی.
۱۲. تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۴)، فرهنگ گفتمان، تهران.
۱۳. تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۶)، ایران و انقلابهای رنگی، فصلنامه رهیافتهای سیاسی و بین‌المللی، ش ۹.
۱۴. تسلیمی، سعید و دیگران (۱۳۸۳)، بررسی الگوی سه نوع تصمیم‌گیری حضرت امام خمینی(ره)، دو ماهنامه دانشور رفتار، س یازدهم، ش ۸.
۱۵. جمعی از نویسندگان (۱۳۸۶)، مدیریت بحران ۱ و ۲، با نظارت حسین حسینی و سید مجید جدی، تهران: معاونت آموزش ناجا.
۱۶. حافظنیا، محمدرضا (۱۳۷۷)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، تهران: انتشارات سمت.
۱۷. حسینی، حسین (۱۳۷۸)، تصمیم‌گیری در بحران، مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری، ش ۲.

۱۸. حسینی، حسین (۱۳۸۵)، بحران چیست و چگونه تعریف می‌شود، فصلنامه امنیت، ش ۱ و ۲، دفتر مطالعات و تحقیقات امنیتی وزارت کشور.
۱۹. رضوانی، حمیدرضا (۱۳۸۵)، مدیریت بحران، ماهنامه علمی آموزشی تدبیر، س هفتم، ش ۱۷۰.
۲۰. راغب اصفهانی، مفردات، واژه «فتن».
۲۱. کاظمی، علی اصغر (۱۳۶۶)، مدیریت بحرانهای بین‌المللی، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌الملل، تهران: نشر فرهنگ اسلامی.
۲۲. محدثی، جواد (۱۳۷۸)، فتنه‌شناسی، مجله معارف اسلام، ش ۷۱.
۲۳. معاونت سیاسی نمایندگی ولی‌فقیه در نیروی مقاومت بسیج، گونه‌شناسی بحرانها و راهبردهای مقابله با آنها (۱۳۸۱)، تهران: چاپخانه نیروی مقاومت بسیج.
۲۴. نصیری، حسین و همکاران (۱۳۹۱)، تبیین و مطالعه تطبیقی اندیشه‌های امام خامنه‌ای با نظریه‌های مدیریت، تهران: نشر یاران شاهد.
۲۵. فرمایشات مقام معظم رهبری (از اول ۸۸ تا ۳۱ شهریور ۸۹)، صراط مستقیم، معاونت فرهنگی مرکز رسیدگی به امور مساجد، مهرماه ۱۳۸۹.
۲۶. پایگاه خبری تحلیل پارسفید، ۷ دی ماه، ۱۳۸۸.
۲۷. رجانویز، مورخ ۱۳ آبان، ۱۳۸۹، ساعت ۱۹.
۲۸. سایت فرارو، ۶ آذر ۱۳۸۸.
۲۹. فرزندگان، محمد (۱۳۸۸)، بررسی حوادث روز عاشورای ۱۳۸۸، مندرج در www.basirat.ir
۳۰. پایگاه خبری ایسنا، ۱۳۸۸/۳/۲۷
۳۱. پایگاه خبری ایسنا، ۱۳۸۸/۳/۲۸
۳۲. سایت ستاد ۹ دی، ۸ دی ماه، ۱۳۹۰
۳۳. پایگاه خبری ایسنا، مورخ ۱۳۸۸/۳/۱۷
۳۴. خبرگزاری مهر، ۱۳۸۸/۱/۲۰
۳۵. سایت مقام معظم رهبری
۳۶. خبرگزاری مهر، مورخ ۳۰ خرداد ماه ۱۳۸۸
۳۷. سایت پرشین بلاگ بصیرت، ۱۳۹۰/۱۱/۲۵، مندرج در Post/ ۶